

ANDROVICZ GÁBOR

A budapesti államrendőrség személyi állományának konszolidációja 1919 és 1922 között

A Tanácsköztársaság bukását követően, 1919. augusztus 9-én vette kezdetét a közigazgatás helyreállítása. A belügyminisztériumi személyi állomány egy részének folyamatos együtt maradása, a tisztviselői kar részbeni változatlan összetétele biztosították, hogy a tárca nagyobb megrázkódtatások nélkül térhetett vissza hagyományos feladatköréhez és munkastílusához. Ugyanakkor nem múlt el nyomtalanul a háborút követő tíz hónapban a Belügyminisztérium vezetésében és irányításában túlsúlyossá váló pártpolitikai szempontok hatása – 1919 és 1922 között összesen tizenkét politikus váltotta egymást a miniszteri székhelyben, így gyakorlatilag az államtitkárok irányították a tényleges munkát.¹ Csak 1919 augusztusában három különböző kormány követte egymást. Az antant katonai bizottsága ellenőrzés alá vonta a rendőrség és csendőrség újjászervezését, emellett a rendőrség munkáját november közepéig, a nemzeti hadsereg bevonulásáig a megszálló román katonaság is erősen gátolta.

Az országos állami rendőrség területi szerveződésével párhuzamosan gondoskodni kellett a világháború folyamán súlyos mértékben megfogyatkozott őrszemélyzet létszámának feltöltéséről. 1918 novemberében, az őszirózsás forradalom kitörését követő időszakban a szervezeten végletekig legyengült budapesti rendőrség alig 2000 főt számlált, szemben az ekkor létrehozott két új karhatalmi formációval, a belügyminiszter felügyelete alá helyezett, kiszolgált altisztekből és tisztekből szervezett védőrséggel (5000 fő), illetve a szociáldemokrata érzelmű munkásokból verbuvált népőrséggel (3–4000 fő) szemben. 1919. március 21-én a Tanácsköztársas-

¹ Botos János: Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből 1848–1938. Szemere Bertalantól Keresztes-Fischer Ferencig. BM Kiadó. Budapest, 1994. 34. o.

ság kikiáltásával az addigi rendőrség intézménye megszűnt Magyarországon. Az összes rendészeti szerv az újonnan felállított és a Vörös Hadsereg részét képező Vörös Őrségbe olvadt be, melynek budapesti 12 000 fős alakuló létszámába 2800 rendőr, 3800 védőr és 5400 népőr tartozott.² A rendőrlegénység nagy része – nem csupán egzisztenciáját, hanem életét is féltve – hazaszökött vidékre vagy elrejtőzött, az ő helyüket egyszerű, rendőri tapasztalattal természetesen nem rendelkező, ugyanakkor a kommün által politikailag megbízhatónak tartott munkáselemek vették át. Egy másik utat jelentett a testületben maradás (már amennyiben erre egyáltalán lehetőség nyílt), amely során egyrészt „kármentő” tevékenység, azaz a mindennapos rendőri munka szakszerű ellátása és irányítása folyt, másrészt a „passzív rezisztencia”, vagyis a hivatali rendőri ügyintézésben és parancsteljesítések során alkalmazott belső bomlasztásra tettek kísérleteket: *„Az észrevétlen sabotage, az analfabéta intézők magára hagyatása, a mindent figyelő s célja részére értékesítő ötödik kerék szerepének vállalása, mely végre is kátyuba dönti az amugy is nehezen gördülő proletárdiktatúra szekeret. Mikor ismét örökös kerékkötői lettünk a prolihatalmasságok akcióinak, gondoskodtunk terveiknek már előzetes meghíúsulásáról, intenciójukkal egyenest ellenkező rendelkezéseket és intézkedéseket foganatosítottunk. Voltak köztünk olyanok is, melyek messzire menő perspektívákkal az ellenforradalom céljait szolgálták. Hamisítás, furfang, trükkök – szembeállítva a laikus népség nehéz koponyájával – mind beletartoztak a műveletekbe.”*³

A Tanácsköztársaság bukását követően a rendőri testület személyi felülvizsgálata és megtisztítása céljából annak minden tagja igazoló eljárás alá került. A vörösörként továbbszolgáló régi rendőrök közül az intéző és végrehajtó tisztikar, a segédhivatali személyzet és a detektívtestület ellen 67 esetben 70 személy ellen, az őrszemélyzet tagjai ellen 38 esetben 41 személy ellen indult fegyelmi eljárás. Az egész testületben mindössze 90 felfüggesztés történt, s később, az 1920. június végén kihirdetett XI. tc. alapján 50 személyt bocsátottak el véglegesen a rendőrségtől. Közülük többen

² Jelentés a budapesti állami rendőrség 1918–1920. évi működéséről. Radó Izor Nyomdai Műintézete. Budapest, 1921. 23–25. o.

³ Uo. 31. o.

bűnvádi eljárás alá kerültek, s hosszabb-rövidebb ideig tartó szabadságvesztésre ítéltettek. A törvény 3.§-a értelmében azokat a rendőri alkalmazottakat, akiket a forradalmi időkben (1918. október 31. után) neveztek ki a rendőrség kötelékébe, vagy alkalmaztak bármilyen minőségben, és korábban nem álltak állami alkalmazásban, legkésőbb 1920. július végéig mindenfajta anyagi kompenzáció nélkül elbocsátották.⁴

Ezzel párhuzamosan a világháború után megfogyatkozott rendőrlegénység létszáma az augusztusi összesítés szerinti 2224 főről 1919 végére a tömeges felvételekkel együtt 3500–4000 főre nőtt, a rendőrközegek mintegy háromnegyede újonnan érkezett a testülethez.⁵ A rendőrség átszervezése az antant katonai ellenőrző bizottság részéről is „zöld utat kapott”. Román és magyar nyelven jelent meg a lapokban H. E. Yates amerikai ezredes aláírásával az erről szóló közlemény, mely szerint: „*A szövetségi katonai bizottság, teljes egyetértéssel a román főparancsnoksággal, belátta, hogy a rendőrség és a csendőrség újjászervezésre szorul. (...) A főcél az, hogy eléggé erős rendőrség és csendőrség álljon rendelkezésre a rend fenntartására. Ez a karhatalmi erő ne tartozzék semmiféle vallási vagy politikai párthoz, hanem legyen nagy érzéke az igazságosság és a becsület iránt.*”⁶

Hogyan történt az újoncfelvétel, és kik lehettek rendőrök? Összehasonlítva a rendőri őrség részére 1893-ban kiadott első szervezési szabályzattal, a felvételi követelmények nem változtak: magyar állampolgárság, feddhetetlen előélet, fizikai alkalmasság, írni és olvasni tudás. A jelentkezők alsó korhatárát kibővítették oly módon, hogy az addigi 23–24 esztendő életkort

⁴ 1920. évi XI. törvénycikk az állami, államvasúti és vármegyei tisztviselőkre és egyéb alkalmazottakra vonatkozó egyes intézkedésekről; Borbély Zoltán – Kapy Rezső (szerk.): A 60 éves magyar rendőrség 1881–1941. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. Budapest, 1942. 50. o.

⁵ Patay József: A kötelesség teljesítése. Rendőr, 1931/21. szám. 389. o.; Budapest rendjének helyreállítása. Nemzeti Ujság, 1919/76. szám. 12. o.

⁶ Magyar csendőrség és rendőrség / Politia si jandarmeria ungara. Magyarország, 1919/136. szám. 1. o.; Pintér István: Rendnek muszáj lenni. Táncsics Könyvkiadó. Budapest, 1973. 244–245. o.

21-re szállították le, a legidősebb jelentkezők azonban továbbra sem haladhatták meg a 40 évet. Kikerült a kritériumok közül a kötelező katonai előélet, ám figyelembe véve a rendőrség belső, a feltétlen fegyelemre épülő szervezeti felépítését és szolgálati sajátosságait, biztosra vehető, hogy a közös hadseregben vagy a honvédségnél altiszti rangot elérő személyek minden szempontból előnyt élveztek a kiválasztásnál.⁷ Ugyanígy nem változott a budapesti államrendőrség több évtizedes szemlélete és kiválasztási gyakorlata sem, így a legideálisabb újoncnak továbbra is a vidéki, falusi háttérrel rendelkező fiatalemberek számítottak: „Az újoncozásnál ugyanis azt az elvet követjük, hogy a rekrutálandó anyag lehetőleg a vidék józan, a főváros lelki fertőjétől még mentes elemből toborzódjék. 88%-a a rendőrőrszemélyzetnek földműves volt.”⁸ A teljes körű rendőrségi szakoktatásért felelős dr. Dorning Henrik főkapitány-helyettes és Török János rendőrőrpáncsnok egy későbbi, a *Magyarság* című lapnak adott interjúban részletesen megindokolta ezt a fajta prioritást: „Talán akad köztük durvább erkölcsű, de mindenesetre tisztább erkölcsű a városiaknál. A városokban több a csirkefogó, mint vidéken. (...) S ezeknek a parasztgyerekeknek, ha egyszer kinyílik az eszük, jobban fog, mint a városi elemé. (...) Az érettségizett emberek (...) átmenetinek tekintik azt, hogy rendőrök. Tehát természetesen nem csinálják kedvvel. Úgy érzik, hogy őket több illeti meg, és csak arra várnak, hogy alkalmuk legyen végzettségüket megillető más elhelyezkedésre. (...) van egy speciális magyar felfogás, amely szerint „úr” nem végezhet kézi munkát. Már pedig annak a rendőrnek sajátkezűleg meg kell fogni azt a betörőt, ha érettségi van a zsebében, akkor is. Ettől visszariad. Azután meg a legénység maga sem látja szívesen ezeket a „felülről jött” embereket. Úgy érzi, hogy ez az ő kenyérének idegen elem. Más társadalmi helyzetekből, más társadalmi beállítottságokkal jönnek ezek s a két különböző elemet összegyúrni nem lehet. A parasztgyerekek például büszkék – és

⁷ Szervezési szabályzat a fő- és székvárosi m. kir. államrendőrség őrsége számára. Athenaeum. Budapest, 1893. 8. o.; Felhívás a m kir állami rendőrséghez való önkéntes belépésre. A Rend, 1922/38. szám. 4. o.

⁸ Jelentés a budapesti államrendőrség 1921. évi működéséről. Radó Izor Nyomdai Műintézete. Budapest, 1922. 14. o.

jogosan büszkék – az egyenruhájukra, a fegyverükre, a kesztyűjükre és szívesen viselik. Díszíti az őket. Amazok pedig, amint megtehetik, rögtön civilbe öltöznek, hiszen olyan ismeretségük van, esetleg olyan társadalmi életet élnek, hogy zavarja őket a közrendőrök egyenruhája. Az egyik osztály számára társadalmi emelkedés rendőrnnek lenni, a másik úgy érzi, hogy ezzel alászállott. (...) Ezek a parasztgyerekek (...) tehetségesek, tanulékonyak, és van valami olyan ősi magukkal hozott természetes eszük, amit nem pótol semmiféle iskola.”⁹

A budapesti rendőrség fennállása során állandó létszám gondokkal küzdött. 1919 után a világháború és a forradalmak okozta anyagi és társadalmi károk enyhítése, továbbá a leromlott közbiztonsági állapotok javítása érdekében a probléma megoldása egyre égetőbbé vált. Az éves költségvetésekben rendszeresített és a tényleges létszám között 600–800 fős hiány mutatható ki (1918-ban 2944 helyett 2275 fő, 1919-ben 4000 helyett 3431 fő, 1920-ban 3650 helyett 2977 fő teljesített szolgálatot).¹⁰ A főkapitánynak a fővárosi tanácshoz benyújtott, 1921. második félévéről szóló jelentés szerint „*az éjjel-nappal szolgálatban álló, munkával túlterhelt tisztikar és legénység létszáma megközelítőleg sem áll arányban a felszaporodott munkával és szolgálattal*”.¹¹

A kormányzat 1920 novemberében ideiglenes hatállyal módosította a budapesti őrszemélyzet szervezeti szabályzatát. A behívott újoncrendőrök elméleti és gyakorlati kiképzésük idejére a rendőri tartalékhoz, vagy közvetlenül a tanosztályhoz kerültek beosztásra. Ideiglenes alkalmazásukat – az általános felvételi követelmények teljesítését követően – két évre emelték fel, amelynek első hat hónapjában folyt elemi kiképzésük. Az újonczalatt a „próbaidős rendőr” címet viselte, s amennyiben a követelményeknek megfelelt, ideiglenes minőségű másodosztályú rendőrré nevezték ki. A testületben maradás még ekkor sem volt biztosított: „*akár felfogásuk vagy*

⁹ Török Sándor: A pesti rendőrök IV. Magyarság, 1936/57. sz. 9. o.

¹⁰ Jelentés a budapesti állami rendőrség 1918–1920. évi működéséről (1921): i. m. 47. o.

¹¹ A közigazgatás 1921. évi II. félévi állapotáról a közigazgatási bizottsághoz intézett jelentések. Fővárosi Közlöny, 1922/12. szám. 570. o.

ítélőképességük fogyatékoságai, akár meg nem felelő magaviseletük miatt” a rendőri állásra alkalmatlannak talált próbaidős vagy másodosztályú rendőröket indoklás nélkül, bármikor elbocsáthatták. Az ideiglenes alkalmazás első évének végén újabb orvosi felülvizsgálat következett, amelyen csak az erős szervezetű, tökéletesen egészséges személyek feleltek meg.¹² A két év leteltével az el nem bocsátott személyeket véglegesítették, addigi ideiglenes alkalmazásukat beszámítva a rendes szolgálati időbe.¹³

A permanens létszámhiányt elsősorban az újoncfelvételnél a vidéki elemet előnyben részesítő szemlélet és a jelentkezők körében lefolytatott alapos szelektálás okozta. Az otthoni falusi környezetből Budapestre érkező, rendőri szolgálatot vállaló emberek többnyire hamar kiábrándultak új életkörülményükből, a nehéz megélhetési viszonyok és a főváros általános drágasága nem tette lehetővé, hogy elfogadható egzisztenciát építsenek az egyébként is idegen környezetben: *„A vidékről felkerült ember egy darabig csak küzködik, bízik, de azután – bármennyire is megszerette új foglalkozását – visszamegy falujába, ahol legalább van egy talpalatnyi helye, hol megpihenhet.*”¹⁴

Sarkalatos pontnak tekinthető a lakáshiány is, amely szintén régóta húzóó problémaként jelentkezett a testületben. A vidék embere ugyanazért a fizetésért szívesebben szolgált a lakóhelyéhez közelebb fekvő és olcsóbb megélhetést biztosító városokban, mint Budapesten, ahol sok rendőr pincékben, tömeglakásokon, ágyrajáróként, jobb esetben albérlőként tengette életét. Az alacsony rendőri fizetésből nem lehetett két háztartást fenntartani. Mivel a fiatal újoncok többsége nős emberként lépett be a testületbe,

¹² 64.552/1920. VI. a. B. M. rendelet. Őrszemélyzet próbaidejének, ideiglenes alkalmazásának meghosszabbítása. A leendő legénység orvosi úton történő szűrésének fontosságát igazolja az 1920. évi rendőrorvosi kimutatás: a fizikailag-idegileg hosszútávon megterhelő szolgálat és az ebből következő rendszertelen táplálkozás miatt kórházi ápolást igénylő betegség miatt 3063 esetben, betegség miatt orvosi vélemény alapján 41 823 esetben volt szolgálatfelmentés. Baksa János (szerk.): Rendőrségi Almanach. Stephaneum. Budapest, 1923. 191. o.

¹³ Uo.

¹⁴ A budapesti rendőrök lakásviszonyai. A Rend, 1925/21. szám. 1. o.

kénytelenek voltak feleségeiket és gyermekeiket a vidéki rokonokhoz hazaküldeni vagy otthon hagyni. A szétszakított családi viszonyok morálisan kedvezőtlenül hatottak a rendőrökre, és ez a rendőri szolgálat szempontjából is számtalan veszélyt rejtett magában. A még megfizethető bérlemények a város külső kerületeiben, nem egyszer rosszhírű és bűnügyileg fertőzött környéken feküdtek. A nem kívánt környezetben a fiatal rendőrök kétes, „*kifogásolható magaviseletű*” személyekkel kerülhettek kapcsolatba, és „*rosszhírű nők társaságában*” könnyen züllött életmódra térhettek. 1919 és 1925 között 6000 jelentkező rendőri kiképzése történt meg, ebből a számból mégis csak 3916 marad meg a szolgálatban, mert többségük a lakáshiány miatt elbocsátását kérte, ezzel párhuzamosan a belügyi kormányzat mindössze 777 rendőrt tudott lakáshoz juttatni.¹⁵ Ekkoriban a budapesti rendőrség minden fontosabb hivatala (köztük a főkapitánysági épület) helybővítésre szorult, a rendőri laktanyák pedig eredendően nem családos rendőrök számára épültek. A Belügyminisztériumnak anyagi források híján nem állt módjában nagyszabású lakásépítkezésekbe fogni a rendőrök részére, azonban akadtak olyan szerényebb lehetőségek, amelyeket kihasználva csökkenteni igyekeztek a lakástalan rendőrök számát. A rendőrség használatában lévő kincstári épületekben – ahol ez lehetséges volt – a hivatalos célokra szolgáló helyiségek számát csökkentették, és az így felszabadult szobákat lakásokká alakították át. Így létesült az Üllői úti Mária Valéria telepen 64 darab szoba-konyhás lakás, illetve több lakás a Hermina úti laktanyában, a kispesti Wekerle-telepen, a volt I. kerületi rendőrkapitányság Fortuna utcai épületében, a Mosonyi utcai laktanyában, illetve a főkapitányság központi épületében. Ezekért a lakásokért a rendőrök mérsékelt lakbért fizettek. A rendőrség részéről dr. Szilaveczy Aladár rendőrtanácsos, mint lakáshivatali összekötőtiszt a bejelentett üres lakásokat rendőrök részére igényelte meg, sürgetve és figyelemmel kísérve az igénylések intézését. A Belügyminisztérium felkérésére a Népjóléti Minisztérium – az állami kislakásos lakótelepek felállítása során, és ezen kívül

¹⁵ Uo.

is – nagyjából 180 rendőrt segített főbérleti, éves lakáshoz.¹⁶ Az 1920-as évek első felében, főleg 1920–1921 folyamán, amikor a koronainfláció miatt a pénzügyi politika a takarékoság elvét követte, a napról napra emelkedő anyagárak és munkabérek lehetetlenné tették minden, középítkezéshez szükséges előzetes kalkulációt, így ez az időszak nem kedvezett a nagyarányú építkezéseknek.¹⁷ A lakáskérdés végleges megoldására csak Scitovszky Béla belügyminisztersége alatt kerülhetett sor, amikor a rendőrség országos építkezési programjának második hullámában, előbb 1928 novemberében a Fehérvári úton felépült a Horthy Miklós kislakásos rendőrtelep, majd egy évvel később a pesti oldalon a Dagály utcai rendőrlakótelep.¹⁸

A lakáshiány mellett a másik problémát a rendőröknek tisztos megélhetést alig nyújtó illetmény jelentette. A főváros nagyközönsége felismerte, hogy a közbiztonsági állapotok helyreállításához elengedhetetlen a rendőrök alapvető szociális feltételeinek biztosítása, ezért 1920 elején példátlan társadalmi összefogással segélyező akcióba kezdtek. A rendőrlegénység meleg téli ruhával és élelmiszerral való ellátása érdekében bizottság alakult, amely elhatározta, hogy január 5-én és 6-án Budapest egész területén rendőrnapiakat rendeznek: *„...e nehéz küzdelmes időkben valóban ismét ott látjuk a mi őreinket a legnehezebb szolgálatban. Ők ellenőrzik a visszatért és újra fellángolt hazafias érzés örök ellenségeit, ők csillapítják megértő szóval a kenyérre váró szánalomraméltó asszonyok zúgolódó csoportját, ők ügyelnek a nagy fosztogatás után még megmaradt kevés értékeinkre. Szívós kötelességtudással és odaadással szolgálják a közt, mialatt ők maguk és családjuk talán a többi embernél még nagyobb mértékben érzik az idők súlyát. A társadalom lelkiismeretének hangja szólalt fel bennünk, amikor el-*

¹⁶ Akció a budapesti rendőrőrszemélyzet lakásínségének megszüntetésére (1927). Rendőr, I. évf. 7. sz. 7–8. o.

¹⁷ Szelecsényi Andor: A m. kir. állami rendőrség anyagi ellátásának fejlődése (1929). Rendőr, III. évf. jubileumi szám 97–98. o.

¹⁸ Felépült a rendőrtelep. Magyar Detektív, 1928/23. szám. 8–9. o.; A Dagály-uccai rendőri lakótelep. Magyar Detektív, 1929/20. szám. 25–28. o.

határoztuk, hogy a budapesti államrendőrség őrszemélyzetének felsegélyezésére mozgalmat indítunk."¹⁹ Az ipartestületi elnökök és kereskedelmi testületek elnökei bejelentették, hogy bevételük 5–25%-át átadják a segítőalpnak. A kétnapos mozgalomhoz csatlakozott minden kávéház-, vendéglő- és mulatótulajdonos, mozgófényképészek, kabarék, színházak, táncmesterek és házmesterek is.²⁰ Az intézőbizottsághoz összesen 96 gyűjtőurnát és 30 zsák adományt szállítottak be, a befolyt összeget végül 8 millió koronára becsülték. Emellett a Takarékpénztárok és Bankok Egyesülete a rendőrnapi alkalmából 500 ezer koronát juttatott el a főkapitányhoz.²¹

A kormánynak régi szándéka volt, hogy az összes fegyveres testület (hadsereg, csendőrség, rendőrség) illetményeit egységes alapokra helyezze, s egyben megszüntesse a rendőrőrszemélyzet hátrányos helyzetét, ezért 1920-ban a fegyveres testületek legénységének illetményrendezését a zsoldrendszer alapul vétele mellett a katonai illetmények kiterjesztésével oldotta meg. A zsoldrendszer bevezetése azt jelentette, hogy a rendőröket is katonai rendfokozatoknak megfelelő zsoldkategóriákba sorolták. Az egyes zsoldfokozatokban az előmenetel bizonyos szolgálati idő felmutatásához volt kötve, ugyanakkor megmaradtak a régi rendőri rendfokozatok: próbaidős rendőr (egy évig), rendőr (öt évig), ellenőr (két évig), főellenőr (két évig). A rendőrőrszemélyzetet érintő zsoldrendszer bevezetésekor osztatlan megelégedést keltett, bár az addig folyósított rendőri pótdíj átmeneitileg (1921. október 1-ig) megszűnt az áttérés következtében.²²

Az 1920. augusztus 4-én főkapitánnyá kinevezett dr. Nádosy Imre, korábbi igazságügyminiszteri tanácsos szervezőmunkája során különös gondot fordított a rendőrőrszemélyzet anyagi helyzetének javítására. A rendkívüli szolgálatok (pl. ügyelet, ellenőrzés) díjazásának felemelésével, jutalmazásokkal és segélyekkel igyekezett enyhíteni a rendőrök nyomorán. A

¹⁹ Rendőrnapi. Rendőrségi Lapok, 1920/1. szám. 2. o.

²⁰ A rendőrségért. Magyarország, 1919/192. szám. 6. o.; A rendőrnapi. Világ, 1919/173. szám. 5. o.

²¹ A Rendőrnapiok eredménye. Pesti Hírlap, 1920/7. szám. 6. o.

²² A rendőrőrszemélyzet zsoldilletményei. Rendőr, 1927/19. szám. 6. o.

„*Rendőrségi almanach*” című történeti összefoglaló szerint az ekkor végrehajtott nagyarányú illetményrendezés jótékonyan hatott a legénység munkaerejére, és gátat vetett az addig tapasztalt tömeges leszereléseknek és nyugdíjkérelmezéseknek (1919-ben például 434 rendőr lépett ki vagy került elbocsátásra az őrszemélyzetből, továbbá 249 főt nyugdíjaztak).²³ Az 1921–1924 közötti koronainfláció ugyanakkor gyakori illetményrendezéseket tett szükségessé.

A trianoni békeszerződés magyar fegyveres testületeket érintő rendelkezése értelmében az 1922 elején a rendőrség egyenruha- és fegyverviselésre jogosult tagjainak létszámát 12 ezer főben maximalizálta, amelyből legfeljebb 1500 fő lehetett tiszt, azaz fogalmazói és felügyelő karbeli tisztviselő. A meghatározott összlétszámba nem számítottak bele a detektívek, az orvosok és az irodai (számvevőségi és kezelési) alkalmazottak. A felölthető létszámon kívül a kormányhatározat rendelkezett arról is, hogy a szolgálati kötelezettség az egyenruhás tisztviselők esetében 20, míg a legénységi állomány tagjainál 6 évre terjed. A katonaságnál eltöltött előzetes szolgálatból legfeljebb 10, illetve 3 évet számíthattak be.²⁴ Szintén 1922 elején a m. kir. honvédség a békeszerződés értelmében végleg áttért a toborzó kiegészítésre. Mivel a rendőrség és a csendőrség is így juthatott csak emberanyaghoz, a versenyhelyzet kiküszöbölésére a testületek őrszemélyzetének illetményeit összhangba kellett hozni. Ennek keretében 1922. február 1-től kezdve a fegyveres testületek, így a rendőrőrszemélyzet illetménye is revízió alá került. A rendőri őrség új illetményeinek tárgyában kiadott 35.000/1922. számú belügyminiszteri rendelet értelmében az addigi rendfokozatok elnevezései is módosultak:

- próbaidős rendőr (a szolgálatba lépés napjától)
- ideiglenes minősítésű rendőr (a szolgálatba lépés 7. hónapjától)
- rendőr (a szolgálatba lépés 3. évétől)
- rendőrőrmester (a szolgálatba lépés 7. évétől)

²³ Baksa (1923): i. m. 191. o.

²⁴ 1922. évi VII. törvénycikk a m. kir. állami rendőrség és a m. kir. csendőrség létszámának kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról

- rendőrtörzsőrmester (a szolgálatba lépés 9. évétől)
- rendőrfőtörzsőrmester (a szolgálatba lépés 11. évétől)
- III. osztályú rendőrfelügyelő-helyettes (az eddigi címzetes őrmester)
- II. osztályú rendőrfelügyelő-helyettes (az eddigi címzetes törzsőrmester)
- I. osztályú rendőrfelügyelő-helyettes (az eddigi címzetes felügyelőhelyettesek)²⁵

Összehasonlítva Klebelsberg belügyminiszter 1922-ben a *Rend* című rendőrségi szaklapban közzétett felhívásait a rendőrség és a csendőrség kötelékébe, megállapítható, hogy a javadalmazás (zsold) és a pótdíjak tekintetében valóban egységes illetményeket tudott biztosítani a két fegyveres testület.²⁶ Szintén fordulópontot jelentett az 1922. év abban a tekintetben, hogy ekkor indult meg a szerény mértékű, de rendszeres anyagi ellátás. A rendőrök silány minőségű, de egységes egyenruhát és pisztolyokat kaptak, valamint megindult a papír- és írószerellátás és a tüzelőanyagok rendszeres

²⁵ 35.000/1922. VI. a. B. M. sz. utasítás. Őrszemélyzet rendfokozatai

²⁶ A két forrást összevetve érdemes megfigyelni, hogy a csendőrség toborzó hirdetményében sokkal nagyobb hangsúlyt kap a testület népszerűsítése. A rendőrség szikár, kizárólag a felvételi követelményeket és a szolgálatért nyújtható ellenjavadalmazást közlő hirdetményével szemben a csendőrség felhívásában az alábbiak is olvashatók: „*Hazánk egyik legtekintélyesebb fegyveres ereje a magyar királyi csendőrség. Öröme és büszkesége a magyar népnek, mely szeretettel veszi körül az ő kakastollas legényeit. Dicsősége a magyar nemzetnek, mely oly pompásan szervezett és fegyelmezett csendőrséggel rendelkezik, hogy hozzá hasonlót egész Európa nem képes felmutatni. (...) Teljes bizalommal fordulok Hazánk fiatalságához abban a biztos reményben, hogy a magyar becsülethez híven siet majd jelentkezni a csendőrséghez és mindenkor büszke lesz arra, hogy a tekintélyes csendőrségi testületnek tagja lehet. (...) A csendőr mint az államhatalom megszemélyesítője, állásához illő csinos ruházatot kap; nem laktanyaszerű, hanem pusztán egy pár bajtárs részére berendezett szobában lakik, kiadós és tápláló polgári étkezésben részesül (szakácsnőfőz). (...) A földműves megtakarított csendőrségi illetékeiből hamarosan 2-3 holdnyi földbirtokot szerezhet falujában, sőt gazdasági felszerelést és üzemi tőkét is biztosíthat magának.*” Felhívás a m. kir. állami rendőrséghez való önkéntes belépésre / Felhívás a csendőrséghez való önkéntes belépésre. A *Rend*, 1922/38. szám. 4. o.

beszerzése is.²⁷ A biztos egzisztenciát nyújtó fizetés mindenesetre hosszú évekig elmaradt, elég fellapozni a nemzetgyűlési és a későbbi képviselőházi naplókat, ahol visszatérő napirendi pontnak számított a rendőrség illetményjavítása. Szilágyi Lajos képviselő 1923. április 28-ai felszólalásában egyenesen rendőrnymorról beszél: *„Sohasem felejttem el azt, (...) hogy mikor a kommunizmus alatt a gyűjtőfogházban voltunk letartóztatva, mint túsók, miként fogadkoztunk, hogyha még egyszer uralomra kerülünk, a rendőrség milyen kényeztetett gyermeke lesz mindannyiunknak. (...) Mindezek után érthetetlennek tartom, hogy mégis bekövetkezett a nyomornak egy olyan fajtája, amelyet egy szóval rendőrnymornak kell nevezni. Nyomorban vannak azok, akik voltaképpen állandóan, minden nap harcra vannak hivatva és arra vannak kényszerítve.”*²⁸

A Belügyminisztérium az országos rendőrség megszervezése folyamán kezdte el kialakítani rendőri szakoktatási programját, *„annak tudatában, hogy a rendőrségnek nemcsak nyers karhatalomra, hanem jól képzett rendőrközegekre van elsősorban szüksége, az oktatás és továbbképzés megalapozását tűzték ki legfőbb feladatuknak”*.²⁹ 1920-tól vette kezdetét a rendőri szakoktatás belügyminiszteri rendeletek útján történő teljes körű, tervszerű kiépítése: *„Egységes és egymást kölcsönösen feltételező, így szinkronban mozgó oktatási és személyzeti politikát alakítottak ki, amit a rendeletek és egyéb előírások által minden érdekelt számára elérhető, megismerhető és közérthető formában hoztak nyilvánosságra. Figyelemre méltó az is, hogy a rendőri szakoktatás rendszere szervesen kapcsolódott az állam köz- és felsőoktatásához, de a katonai, valamint a csendőrségi képzéshez is, ami biztosította az azonos szintek közötti átjárhatóságot. A rendszerben gondolkodás és az ennek szellemében funkcionáló oktatási struktúra sok más*

²⁷ Szelecsényi (1929): i. m. 97. o.

²⁸ A nemzetgyűlés 128. ülése 1923. évi április hó 28-án (1922). Nemzetgyűlési napló, XI. kötet 520. o.

²⁹ Laky Imre: Rendőrökről rendőröknek. Ráth Mór Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1926. 160. o.

*tényezővel együtt garantálta az oktatás és a követelménytámasztás kellő színvonalát is”.*³⁰

A kormányzati szándékot kezdetben a hiányos oktatási infrastruktúra akadályozta. Nem állt rendelkezésre tankönyv és tananyag, sem oktató, sem nagyobb tömeg elhelyezésére alkalmas terem, még a legelemibb feltételeknek számító tüzelőanyag és világítóeszköz is hiányzott. Patay József, a fővárosi tanosztályparancsnokság oktató altisztjének visszaemlékezéséből megtudható, hogy 1920. január elején már három hónapos rendőriskola létesült, amelyre 500 újoncrendőrt vezényeltek. Az elméleti oktatás kezdetben a tudományegyetem üresen álló Gólyavárának fűtetlen termeiben, majd a jobb idő beálltával a Mosonyi utcai laktanyában kapott elhelyezést, ahol négy csoportra osztva, két teremben délelőtt és délután felváltva folytak a tanórák.³¹ A Mosonyi utcai rendőrfőparancsnokságon kialakított tanosztály működési köre csak a közigazgatási viszonyok javulásával, szakszerű irányítás mellett indult fejlődésnek. 1920-ban még a tömeges jelentkezés miatt az újoncrendőröket bevonulásuk után azonnal az egyes fővárosi kerületekbe osztották be, és az őrszemszolgálatról csak hónapok múlva vezényelték át őket a tanosztályhoz tanfolyam hallgatására.

1920 őszére elkészültek az új tankönyvek a Belügyminisztérium jóváhagyásával és támogatásával, a szibériai hadifogságból hazajutott Laky Imre tanosztályparancsnok szerkesztésében.³² A tanfolyamok hallgatói – tekintettel a súlyos gazdasági helyzetre – jutányos áron, havi részletfizetéssel vásárolhatták meg tankönyveiket, a „*Rendőriskolák Tananyagának Tára*” öt kötetből álló sorozatát, amely magába foglalta a tanfolyamok sikeres elvégzéséhez szükséges tudnivalókat.³³ 1921 első felére már minden

³⁰ Szakács Gábor: A rendőrképzés helyzete a két világháború között. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), 1995/6. szám. 106. o.

³¹ Patay József: A köteleesség teljesítése. Rendőr, 1931/21. szám. 389. o.

³² Laky (1926): i. m. 160. o.; A rendőri szakképzés ügye. Rendőr, 1929. jubileumi szám 92. o.

³³ A sorozat részei voltak: I. *Közjogi, közigazgatási jogi és magánjogi tudnivalók*; II. *A büntető jog tankönyve*; III. *Rendőri büntető bírászkodás és a kihágások*; IV. *A szolgálati*

egyes kiképzésre szoruló rendőr elvégezhetette a rendőrképesítő tanfolyamot. Júniusban a még kiképzetlenül szolgálatot teljesítő újoncok utolsó csoportja is sikeres vizsgát tett a kirendelt bizottság előtt. „*Ünnepe volt ez a budapesti államrendőrségnek, mert ezentúl addig nem került a rendőr az utcára, míg pályájához szükségeltető mindennemű tudnivalókat el nem sajátította*”.³⁴ A tanosztálynál ekkoriban az újoncfelvétel naponta történt. A felvételi követelményeknek eleget tett jelentkezők minden hónap elsején vonultak be a Mosonyi utcai laktanyába. A tanfolyamok szervezése csoportonként történt. Az átlagosan hat hónapos kiképzés két részre tagolódtott. A bevonuló újoncrendőrök az egy hónapig tartó előkészítő tanfolyamra kerültek, amelynek fő célja a szükséges alapismeretek fejlesztésére szorítkozott. A hallgatók a folyó- és helyesírást, valamint a számtan négy alapegyenletét gyakorolták, fogalmazási feladatokat végeztek, továbbá megismertették velük Budapest topográfiáját és a rendőrség általános szervezetét. Az egy hónapos felkészítést az öt hónapos, tényleges rendőrképesítő tanfolyam követte, ahol a rendőröket már tervszerű és rendszeres elméleti kiképzésben részesítették. Az egységes vezetésű oktatást a tanosztályparancsnok, beosztott felügyelőtisztok és altisztek, valamint – a specifikus tárgyak esetében – a rendőrorvos, a rendőri állatorvos és számvevősegi tisztviselők végezték, az alábbi tantárgyak oktatásával:

- közjog, közigazgatási jog és magánjog
- büntetőjog
- rendőri büntetőbíráskodás és kihágások
- szolgálati szabályzat
- szervezési, fegyelmi és egyéb szabályok
- helyszíni eljárás és a nyomozás segédeszközei
- elsősegélynyújtás

szabályzat tankönyve; V. Közérdekű szabályzatok ismertetése (Szervezési és fegyelmi szabályzat, nyugdíjtörvény, gazdaságkezelés, rendőri irány[stílus]tan, jelentésminták, számtan, földrajz, történelem, elsősegélynyújtás). A szervezés intenzitását jól mutatja, hogy pl. a szolgálati szabályzat tankönyve 1920 végén már a harmadik, javított kiadásánál járt.

³⁴ Jelentés a budapesti államrendőrség 1921. évi működéséről (1922) 194–195. o.

- folyóírás, rendőri jelentések írása
- általános lóismeretek³⁵

A rendőrképesítő tanfolyam mellett külön működtek tiszti, törzsaltiszti és altiszti tanfolyamok, amelyekre az egyes vidéki kerületi főkapitányságok is Budapestre vezényelték embereiket.³⁶

A rendőri őrszemélyzet gerincét alkotó altiszti kar újjászervezése is ekkor vette kezdetét. Erre azért volt szükség, mert a Tanácsköztársaság fennállása alatt az a káros gyakorlat alakult ki, hogy a rendőrellenőri, illetve az őrmesteri rendfokozat helyébe lépett rendőrfőellenőri állások már pusztán az eltöltött szolgálati idő számbavételével, vizsga nélkül elérhetővé váltak, anélkül, hogy az altiszti teendők ellátására ténylegesen képesítve lettek volna – a vizsgázott altisztet így semmi nem különböztette meg a régebb óta szolgáló rendőrközegtől. A belügyminiszter 4048/1921. számú rendeletével a korábbi rendfokozatok és illetmények meghagyása mellett ideiglenes jelleggel címzetes (tehát magasabb fizetéssel nem járó) rendőrőrmesteri, rendőrtörzsőrmesteri és rendőrfelügyelő-helyettesi állásokat szervezett, külön rendfokozati jelzésekkel. Az őrszemélyzet e címzetes tagjai alkották az új altisztikart. Az állások betöltéséhez szükséges feltételek a rendszeresített új állásokban:

- címzetes rendőrőrmester: olyan rendőr, rendőrellenőr vagy rendőrfőellenőr, aki az altiszti vizsgát sikeresen letette, s őrszoba- (őrség-) parancsnoki teendők ellátására alkalmas;
- címzetes rendőrtörzsőrmester: olyan rendőrfőellenőr, aki a címzetes rendőrőrmesternél felsorolt feltételek mellett a budapesti m. kir. állami rendőrségnél rendszeresített rendőrőrmesteri vizsgát letette;

³⁵ Uo. 193. o.

³⁶ 1921-ben a sikeres oktatássorozatnak köszönhetően összesen 18 csapattiszttel, 117 törzsaltiszttel és 681 rendőrrel gyarapodott az országos rendőrség létszáma. Uo. 194. o.

- címzetes rendőrfelügyelő-helyettes: olyan címzetes rendőrtörzsőr-mester, aki előljáróinak egybehangzó véleménye szerint osztályparancsnoki (felügyelői) teendők ideiglenes ellátására is alkalmas, továbbá a szolgálatban és a magánéletben is kifogástalan magatartást tanúsít.³⁷

A rendőrlegénység tagjaihoz hasonlóan – akik túlnyomó többsége ideiglenes minősítésű volt – a fiatalabb tisztviselők, kezelőtisztek és detektívek sem rendelkeztek még számottevő gyakorlattal, ezért a teendők sorában a szakképzettség ellenőrzése, előmozdítása és intézményes biztosítása következett. A szakmai felzárkóztatás érdekében kiadott 80.269/1920. B. M. sz. rendelet úgynevezett tájékoztató vizsga letételére kötelezte az állami rendőrség minden, a XI-IX. fizetési osztályba sorolt fogalmazói és felügyelő karbeli tisztviselőjét, akik még nem rendelkeztek háromévi rendőri szolgálattal.³⁸ A rendelet ennek értelmében a budapesti tisztviselőkre is kiterjedt.³⁹ A vizsgák 1921. április 19-től június 3-ig folytak, összesen három bizottság előtt, a Belügyminisztérium adminisztratív államtitkára, egyik helyettes államtitkára, valamint a budapesti rendőrfőkapitány elnöklete alatt, tagjai a Belügyminisztérium és a rendőrség magasabb rangú tisztviselői, valamint az Igazságügyminisztériumban szolgálatot teljesítő két királyi főügyész voltak. A vizsgázókról előzetesen bizalmas jelentés készült, amely tartalmazta a kerületi főkapitányok véleményét az illető gyakorlati használhatóságáról, képességéről s az államrendőrséghez való kinevezése óta teljesített szolgálata értékéről. A fogalmazói tisztviselőktől megkívánt ismeretek:

³⁷ Laky Imre: Szervezési és egyéb szabályzatok. Pátria. Budapest, 1921. 14–15. o.; Baksa (1923): i. m. 247. o.; Sallai János: Rendőr-, rendőraltiszt-, rendőrtörzsaltiszt-képzés a m. kir. rendőrség államosítása után. Magyar Rendészet, 2016/6. szám. 169–178. o.

³⁸ 80.269/1920. VI. a. B. M. rendelet. Tájékoztató vizsga rendszeresítése a rendőrtisztviselők részére

³⁹ A tájékoztató vizsgákat a budapesti államrendőrségnél előkészítő tanfolyam előzte meg, amelyen tizenegy magas rangú tisztviselő tartott előadásokat a rendőri munka különböző ágazatairól. A fővárosi vizsgázók a főkapitány elnöklete alatt működő bizottság előtt jelentek meg. Jelentés a budapesti államrendőrség 1921. évi működéséről (1922) 191. o.

- az államrendőrség szervezésére vonatkozólag kibocsátott szabályok (az 5.047/1919. M. E. számú és ennek végrehajtása tárgyában kibocsátott rendeletek);
- a legfontosabb államrendészeti ügyek (pl. az idegenekre, az internálásokra, az egyesületekre és a gyülekezésekre vonatkozó szabályok);
- a büntetőtörvények, bűnvádi perrendtartás, valamint a rendőri büntető szabályzat és a vonatkozó kihágási ügyviteli szabályzatok teljes terjedelemben;
- általános közigazgatási szervezeti ismeretek;
- gyakorlati kérdések a vizsgázó által ellátott ügyköréről, valamint azon rendőrhatóság működési köréből, ahová be volt osztva.

A rendőrfelügyelők vizsgatárgyai megegyeztek a fentebb felsoroltakkal, de csökkentett terjedelemben. Ismerniük kellett továbbá az osztályparancsnoki teendőket, különös tekintettel a vizsgázó szolgálati beosztására. A kb. félórás vizsga befejeztével a bizottság döntött arról, hogy a tisztviselő a további szakkiképzésre, illetve általában rendőri szolgálatra alkalmas-e. Az eredményt (az „alkalmas”, „kevésbé alkalmas” és „alkalmatlan” megjelöléseket használva) a vizsgázó előtt kellett kihirdetni. Ezek a jegyzőkönyvezett vizsgák elérték céljukat, amennyiben a tisztviselőket rászorították a rendőri tudnivalók alapos áttanulmányozására, másrészt a legfőbb előljárók (kerületi kapitányok) így megismerhették a tömegesen kinevezett rendőrhivatalnokok képességeit. Összesen 240 fogalmazói és 138 felügyelő karbeli tisztviselő tett tájékoztató vizsgát. Innentől fogva ebbe a két tisztviselői karba minden új kinevezés ideiglenes hatállyal történt, a véglegesítés a még rendszeresítés alatt álló későbbi szakvizsga letételétől függött.⁴⁰ A tájékoztató vizsgákkal párhuzamosan intézkedés történt arról is, hogy az állami rendőrséghez átvett és újonnan kinevezett segédhivatali tisztviselők

⁴⁰ Laky (1921): i. m. 26–27. o.; A rendőri szakképzés ügye (1929): i. m. 92. o.

is fokozatosan letegyék a belügyi kezelői vizsgát.⁴¹ Az ideiglenes minőségű detektívek oktatását és a véglegesítésükhöz szükséges vizsgát szintén külön rendelet szabályozta, ennek következetes végrehajtását azonban a rendkívüli viszonyok nem tették lehetővé.

A magyar rendőrségek 1919-es államosítását megelőzően a belügyminiszternek – a maga Budapestre korlátozott hatáskörében – módjában állt személyesen ismernie minden egyes rendőrtisztviselőt, szabályozni kiválógatásokat, ellenőrizni munkájukat és fejlődésüket, a budapesti főkapitányok pedig a kinevezéseknél érvényesíteni tudták egyéni szempontjaikat: „*Ezért lett kiváló rendőrtiszt karunk Budapesten, mely értelmi és műveltségi szintjével, képzettségével megállotta volna helyét bármely kultúrárlamban*”.⁴² Az egész országra kiterjedő államosítással jelentkező megnövekedett tisztviselői létszám következtében a hatékony működés érdekében egységes norma- és szabályrendszert kellett felállítani, hogy a testületbe csak a megfelelő kvalifikációjú egyének juthassanak be, s hogy későbbi fejlődésük biztosítva legyen. 1922 és 1923 folyamán a tisztviselők, detektívek és törzsaltisztek oktatása és továbbképzése ügyében hozott belügyminiszteri rendeletek sorozatával a kormány állandóvá, egységessé és intézményessé tette a rendőri szakoktatást. Ennek megvalósítása az állami rendőrség országos szaktanfolyami rendszerében történt, melynek felügyeletét a m. kir. állami rendőrség országos szaktanulmányi felügyelője látta el. Hatáskörébe tartozott továbbá az országos szaktanfolyamok közvetlen ellenőrzése és irányítása, valamint egyéb szaktanfolyamok közvetett felügyelete és ellenőrzése. Az országos szaktanfolyamok gazdasági, a hallgatók személyi és fegyelmi ügyeinek intézése és a tanfolyamhallgatók fegyelmezése a szaktanfolyamok parancsnokának feladata volt.⁴³ Az első országos szak-

⁴¹ 1920–1921 folyamán összesen 76 kezelő tisztviselő kapott utasítást a vizsga letételére, és csak két személy esetében történt elbocsátás. Jelentés a budapesti államrendőrség 1921. évi működéséről (1922). 192. o.

⁴² A rendőrreform. A Rend, 1922/48. szám. 1. o.

⁴³ 18.880/1923. B. M. sz. rendelet. Utasítás a m. kir. állami rendőrség országos szaktanfolyamainak szervezetére, az országos szaktanulmányi felügyelő hatáskörének szabályozására és a tanfolyamok fegyelmi rendtartására vonatkozólag

tanulmányi felügyelő dr. Dorning Henrik főkapitányhelyettes, a szaktanfolyamok parancsnoka pedig Laky Imre rendőrfőfelügyelő lettek.⁴⁴ Budapesten elsőként a rendőrtisztviselői tiszti tanfolyam indult el 1922. november 22-én az Üllői úti Mária Terézia laktanyában. 1923-tól még az alábbi országos szintű szaktanfolyamok felállítására került sor a fővárosban: rendőrtisztviselőket továbbképző tanfolyam (amely a felső tiszti vizsgára készítette fel a hallgatókat), törzsaltisztképző tanfolyam, detektív és detektívfelügyelői tanfolyamok.⁴⁵

Az 1919 és 1922 közötti időszak rendészeti munkája leginkább a vidéki rendőrségek állami kezelésbe vételére összpontosított, miközben a budapesti államrendőrség megőrizte különálló státusát. Kulcsfontosságú ügy volt a világháborút és a két forradalmat átvészelt főváros közbiztonságáért felelős budapesti rendőrség intézményi stabilizálása és fejlesztése, azonban a személyi állomány életkörülményeinek javítására a kormánynak az újjáépítés első éveiben csak korlátozott mértékben volt lehetősége. A szűkös gazdasági viszonyok, az államháztartás és a takarékoság elvét követő politika miatt a kormány nem tudott látványos személyügyi reformokat felmutatni, pedig a közbiztonsági szolgálat megfelelő ellátásának elsődleges feltétele lett volna a költségvetésileg meghatározott létszám feltöltése, a rendőri szervezet megtartó ereje és a rendőri alkalmazottak számára a megfelelő életkörülmények biztosítása. Ugyanakkor pozitív elemként könyvelhető el, hogy a következő években az államosítással megvalósított egységes szervezet alapjain a belügyi tárca irányításával gyors ütemben folytatódott a rendőri szakképzés továbbfejlesztése, a körülményekhez idomulva anyagi helyett szellemi tőkét kovácsolva a testületben.

⁴⁴ A rendőri szakképzés ügye (1929): i. m. 93. o.

⁴⁵ 18.880/1923. B. M. sz. rendelet. Utasítás a m. kir. állami rendőrség országos szaktanfolyamainak szervezetére, az országos szaktanulmányi felügyelő hatáskörének szabályozására és a tanfolyamok fegyelmi rendtartására vonatkozólag